

7. Postavení dítěte v rodině dříve a v současnosti

PRAVĚK (období infanticidy do roku 374)

- dítě jako pokračovatel rodu, nulová hodnota

STAROVĚK

- přetrvává stejný postoj k dítěti

STŘEDOVĚK

- hodnota dítěte stoupla – je bráno jako člověk, malý dospělý (křesťanství)

HUMANISMUS

- bezvýhradná kázeň, tělesné tresty

„...nemají ani duševní činnosti ani zřetelné tělesné tvary, které by je činily hodnými lásky a nikdy jsem nestrpěl, aby byly krmeny v mé přítomnosti“ (M. de Montaigne)

NOVOVĚK

J.Á.Komenský – láska k dítěti, respektování dětské přirozenosti = kvalita celé společnosti

OSVÍCENECTVÍ

J.J.Rousseau – zakladatel NATURALISMU (přirozená výchova ve shodě s přírodou)

OBDOBÍ ZVÝŠENÉHO ZÁJMU O DÍTĚ (1. polovinu 20. století)

- podporuje začleňování dítěte do společnosti, zvyšuje se hodnota dítěte, snaha pomoci dětem z chudých zemí, postižených hladem a nemocemi
- stále větší snaha o poznávání vývoje dítěte a jeho potřeb, rozvinula se síť speciálních vědních oborů zabývajících se dětským věkem
- novou kvalitu pro postavení dítěte přinesla Ženevská deklarace práv dítěte schválená v roce 1924, v ní jsou shrnuty základní principy, které dítě chrání před vykořisťováním a zajišťující mu optimální tělesný i mentální rozvoj.
V roce 1959 vyšla nová verze – Charta práv dítěte, která upravila i práva dítěte před narozením

OBDOBÍ PODPORY A POMOCI DÍTĚTI

(přelom 20. a 21. století)

- dítě se stává partnerem dospělému, především rodičům
- dítěti se přiznávají všechna nebo téměř všechna práva ve shodě s Listinou lidských práv a svobod, je plnohodnotnou lidskou osobností
- mezinárodní dohoda Úmluva o právech dítěte, kterou podepsalo již 172 států (ČR v roce 1989)

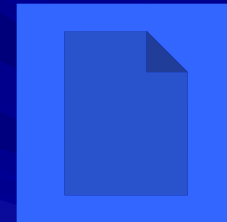

8. Právní postavení rodiny

Právní rámec vzniku manželství a posléze rodiny vymezuje zákon č.94/1963 Sb. o rodině ve znění pozdějších předpisů. Mimo jiné poukazuje na některé povinnosti a práva ve vztahu k vlastnímu dítěti.

- §1 odst.1 říká: „Manželství je trvalé společenství muže a ženy založené zákonem stanoveným způsobem“.
- Odst.2: „Hlavním účelem manželství je založení rodiny a řádná výchova dětí“.
- §32 odst.1: „Rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče. Rodiče mají být svým osobním životem a chováním příkladem svým dětem“. (V praxi se však poměrně často setkáváme s případy, kdy jsou děti doma svědky neuváženého chování, jakými jsou projevy neúcty, ponižování, násilí, agresivity, podvádění, nedodržování společenských norem. Svůj podíl na takovém chování rodičů mají jejich přenesené vzorce chování z původní rodiny, podceňování učení se sociálních rolí dítěte od rodičů napodobováním, či nesoulad žitých norem s normami preferovanými společností.)
- Odst.2: „Rodiče mají být svým osobním životem a chováním příkladem svým dětem“.
- §33: „Na výchově se podílí i manžel, který není rodičem dítěte, za předpokladu, že s ním žije ve společné domácnosti“.
- §34 odst.1: „Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům“. (V praxi často vidíme, jak větší část této zodpovědnosti leží na matce.)
- Odst.2: „Jestliže jeden z rodičů nežije, není znám nebo nemá způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, náleží rodičovská zodpovědnost druhému rodiči. Totéž platí, je-li jeden z rodičů zbaven a nebo je-li výkon jeho rodičovské zodpovědnosti pozastaven“.

Úmluva o právech dítěte

9. Postavení mateřské školy ve vztahu k rodině

- Mateřská škola je instituce, která zajišťuje péči o jí svěřené děti v době, kdy jsou jejich rodiče v zaměstnání. Pečuje o uspokojování jejich základních potřeb. Vytváří podmínky pro jejich osobnostní rozvoj. Nabízeným obsahem vzdělávání rozvíjí na profesionální úrovni klíčové kompetence v maximální dosažitelné míře u každého jedince.
- Dříve byly mateřské školy součástí školských zařízení. Nebyla uznána (x *doceněna*) jejich vzdělávací funkce, i když vždycky pracovaly podle výchovně vzdělávacích plánů a osnov. Teprve přijetím zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školského zákona) se staly součástí vzdělávací soustavy České republiky. Tím se pro ně staly závazné i další dokumenty. Například Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Ten uvádí požadavky pro mateřské školy zařazené do rejstříku škol a školských zařízení - v jakých podmínkách mají být děti vzdělávány, jaké metody mají pedagogové využívat, vymezuje cíle a obsah vzdělávání, kompetence, jejichž základy mají být u dětí pokládány.
- Podívejme se, jak je v zákonných dokumentech vymezen poměr a vztah mezi výchovou v rodině a předškolním vzděláváním v mateřské škole.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školského zákona) (8) v § 33 vymezuje Cíle předškolního vzdělávání:

- *„Předškolní vzdělávání podporuje rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku, podílí se na jeho zdravém citovém, rozumovém a tělesném rozvoji a na osvojení základních pravidel chování, základních životních hodnot a mezilidských vztahů. Předškolní vzdělávání napomáhá vyrovnávat nerovnoměrnosti vývoje dětí před vstupem do základního vzdělávání a poskytuje speciálně pedagogickou péči dětem se speciálními vzdělávacími potřebami“.*

Vyhláška č. 43/2006 Sb. o předškolním vzdělávání

- v §1 odst.1 již hovoří o spolupráci mezi rodinou a mateřskou školou takto: *„Mateřská škola spolupracuje se zákonnými zástupci dětí a dalšími fyzickými osobami s cílem vyvíjet aktivity a organizovat činnosti ve prospěch rozvoje dětí a prohloubení vzdělávacího a výchovného působení mateřské školy, rodiny a společnosti“.* (2006, str.1)

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

- hovoří o spolupráci mezi zákonnými zástupci a mateřskou školou konkrétněji. Staví přednost rodinné výchovy před institucionální. *„Úkolem institucionálního předškolního vzdělávání je **doplňovat rodinnou výchovu** a v úzké vazbě na ni pomáhat zajistit dítěti prostředí s dostatkem mnohostranných a přiměřených **podnětů k jeho aktivnímu rozvoji a učení**. Předškolní vzdělávání má smysluplně **obohacovat denní program dítěte** v průběhu jeho předškolních let a poskytovat dítěti **odbornou péči**. Mělo by usilovat, aby první vzdělávací krůčky dítěte byly stavěny na promyšleném, odborně podepřeném a lidsky i společensky hodnotném základě, a aby čas prožitý v mateřské škole byl pro dítě radostí, příjemnou zkušeností a zdrojem dobrých a spolehlivých základů do života i vzdělávání“.* (5, 2004, str.7)

Jedna z podmínek předškolního vzdělávání se týká spoluúčasti rodičů na předškolním vzdělávání V ní se uvádí, že

- *Ve vztazích mezi pedagogy a rodiči panuje oboustranná důvěra a otevřenost, vstřícnost, porozumění, respekt a ochota spolupracovat. Spolupráce funguje na základě partnerství.*
- *Pedagogové sledují konkrétní potřeby jednotlivých dětí, resp. rodin, snaží se jim porozumět a vyhovět.*
- *Rodiče mají možnost se podílet na dění v mateřské škole, účastnit se různých programů, dle svého zájmu zde vstupovat do her svých dětí. Jsou pravidelně a dostatečně informováni o všem, co se v mateřské škole děje. Projevili-li zájem, mohou se spolupodílet při plánování programu mateřské školy, při řešení vzniklých problémů apod.*
- *Pedagogové pravidelně informují rodiče o prospívání jejich dítěte i o jeho individuálních pokrocích v rozvoji i učení. Domlouvají se s rodiči o společném postupu při jeho výchově a vzdělávání.*
- *Pedagogové chrání soukromí rodiny a zachovávají diskrétnost v jejích svěřených vnitřních záležitostech. Jednají s rodiči ohleduplně, taktně, s vědomím, že pracují s důvěrnými informacemi. Nezasahují do života a soukromí rodiny, varují se přílišné horlivosti a poskytování nevyžádaných rad.*
- *Mateřská škola podporuje rodinnou výchovu a pomáhá rodičům v péči o dítě: nabízí rodičům poradenský servis i nejrůznější osvětové aktivity v otázkách výchovy a vzdělávání předškolních dětí. (5, 2004, str. 35)*

- RVP PV již zcela konkrétně a podrobně hovoří o spolupráci mezi rodiči a mateřskou školou, o podmínkách této spolupráce. Zabývá se výchovou i vzděláváním, poměrem účasti rodičů a mateřské školy. Rodina je na prvním místě. Ta rozhoduje o výchově svého dítěte a vybírá vzdělávací instituci pro ně. V tomto případě mateřskou školu. A ta by měla být plně profesionální v přístupu k rodičům a ve vzdělávání jimi svěřených dětí.
- V zákonných dokumentech je zakotvena spoluúčast rodiny na vzdělávání v mateřské škole. Je evidentní, že školský zákon používá termín „podporuje, podílí“, - tzn., že na něm neleží celá odpovědnost. Z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání jednoznačně vyplývá, že právě spoluúčast rodičů na vzdělávání a spolupráce s rodinou má co nejvíce napomoci zdravému vývoji dítěte!

Potřebné dovednosti učitelky MŠ:

- dovednost navazovat kontakt s rodiči dětí,
- dovednost vhodně sdělit výsledky svých zjištění jednotlivým rodičům nebo celé skupině rodičů,
- dovednost iniciovat a řídit diskuse s rodiči,
- dovednost sdělovat požadavky a instrukce k jejich splnění tak, aby vytvořily podmínky pro jejich přijetí rodiči,
- dovednost přesvědčit rodiče o tom, že učiteli záleží na příznivém edukačním vývoji každého dítěte.

Přehled vybraných (nejčastěji uváděných) doporučení a rad učitelům pro jejich efektivní spolupráci s rodiči:

- Je důležité, aby rodiče od prvních setkání s Vámi cítili, že jsou ve škole vítáni a že dostanou užitečné informace.
- Chovejte se k rodičům svých dětí jako k sobě rovným. Vědí o svém dítěti více než Vy a znají ho déle než Vy. Neostýchejte se zeptat rodičů jakou pomoc (ve vztahu ke školní prosperitě svého dítěte) by od Vás potřebovali.
- Neočekávejte, že všichni rodiče budou mít ke škole kladný vztah.
- Setkání učitele s rodiči by měla být časově přiměřená (většinou spíše krátká) a jejich závěr by měl vyznít pozitivně.
- Rodiče za Vámi přišli kvůli svému dítěti. Neporovnávejte před nimi děti a nemluvte s nimi o jiných žácích.

- Na rozhovor s rodiči se dobře připravte. Myslete na to, že jste po celou dobu setkání s rodiči stále v zaměstnání a vystupujte profesionálně.
- Na přivítanou rodičům podejte ruku, usmějte se a očima navažte kontakt.
- S rodiči, kteří nemohou přijít do školy, promluvte telefonicky. Neurážejte se, že v den, ve kterém jste si Vy udělali čas na ně, oni ho neměli.
- Vyvarujte se obsáhlých rozmluv o sobě, o svém osobním životě a o svých problémech.
- Nemluvte jen o nepříjemných věcech. Začněte něčím pozitivním a také něčím nadějným skončete. Pamatujte si zásadu, že dřív než řeknete něco negativního, je třeba mluvit o věcech pozitivních.

- Neslibujte rodičům pod nátlakem něco, čeho byste mohli později litovat.
- Pokud se budou rodiče ptát na skutečnosti, které Vám nejsou v dané chvíli známy, sdělte jim, že poskytnete požadovanou odpověď později, až budete mít k dispozici potřebné údaje.
- Nepoučujte rodiče. Rodičům i Vám záleží na tomtéž – aby dítě dobře prospívalo a přiměřeně akceptovalo také celkové působení školního prostředí.
- Uvažte, ve kterých závažných případech může být užitečná (nebo nezbytná) stručná písemná dokumentace k tomu, co se stalo, koho se to týká a jak bude záležitost řešena. Kopii zápisu by měli mít k dispozici také rodiče a vedení školy.
- S rodiči, kteří jsou pracovně zaneprázdnění, si dohodněte individuální způsob vzájemné komunikace.

- Zveřejněte hodiny, ve kterých Vám mohou rodiče volat do školy (případně domů).
- Pokud jsou rodiče rozvedeni, zeptejte se jich, jestli chtějí dostávat zprávy každý zvlášť.
- Vždy když s rodiči hovoříte, nezapomeňte jim říct, co jejich dítě umí a jaké má přednosti.
- Nezapomínejte také, že jste vzdělaní specialisté v oboru a umíte pracovat s dětmi. Předkládejte rodičům konkrétní návrhy, ale vždy připouštějte jiná možná řešení.

LITERATURA:

- ČÁP, J. Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy. Praha: ISV, 1996.
- BEAN, R. Jak rozvíjet tvořivost dítěte. Praha: Portál, 1995.
- DE SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. Praha : Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1
- DINKMEYER, D – MCKAY, G. D. STEP: Efektivní výchova krok za krokem. Praha: Portál, 1996.
- DOBSON, J. Výchova dětí. Brno: Nová naděje, 1995, s. 237.
- HELUS, Z. Vyznat se v dětech. Praha: SPN, 1984.
- HERZKA, H. S. Rozumíme svému dítěti? Praha: 1996.
- KOMENSKÝ, J. A. Informatorium školy mateřské. Praha: SPN, 1958
- LEMAN, K. Sourozenecké konstelace. Praha: Portál, 1997.
- MATĚJČEK, Z. Co děti nejvíc potřebují. Praha: Portál, 1994.
- MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-325-3
- MATĚJČEK, Z. Dítě a rodina v psychologickém poradenství. Praha: SPN, 1992.
- MATĚJČEK, Z. Rodiče a děti. Praha: Avicenum, 1986.
- MATĚJČEK, Z. *Škola rodičů*. Praha : MAXDORF, 2000. ISBN 80-85912-29-5
- MATĚJČEK, Z. – DYTRYCH, Z. Děti, rodina a stres. Praha: 1994.
- MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993.
- MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8
- ROGGE, J-U. děti potřebují hranice. Praha: Portál, 1996.
- STŘELEČEK, S. a kol. Kapitoly z rodinné výchovy. Praha: Fortuna, 1992.
- SOBOTKOVÁ, I. Psychologie rodiny. Praha: Portál, 2001.
- ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*. Praha : Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0877-4
- ŠULOVÁ, L. Všechny příspěvky z Raabe.
- YABLONSKY, L. Otcové a synové. Praha: Portál, 1995.